

Sluttrapport for Handlingsplan mot tvangsekteskap 2008-2011

Regjeringen har over lengre tid hatt en innsats mot tvangsekteskap gjennom flere handlingsplaner. Her presenterer vi status for de tiltakene fra Handlingsplan mot tvangsekteskap (2008-2011) som er avsluttet eller videreført i ordinær drift, og som derfor ikke videreføres som tiltak i den nye handlingsplanen for 2012.

Lovverket mot tvangsekteskap skal håndheves effektivt

Håndbok for familievoldskoordinatorer

Veilederen for politiets arbeid med vold i nære relasjoner ble ferdig mars 2009. Veilederen er en videreføring og oppdatering av håndbok for koordinator for familievold og seksuelle overgrep, og den inneholder oppdatert informasjon om regelverk og praktisk veiledning om tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Veilederen kan lastes ned fra www.politiet.no og www.tvangsekteskap.no

Sentral kompetansegruppe i politiet

Politiets sentrale kompetansegruppe mot tvangsekteskap ble etablert i mars 2011. Gruppen består for tiden av representanter fra Sør-Trøndelag, Søndre Buskerud, Romerike og Oslo politidistrikt i tillegg til en representant fra Oslo statsadvokatembeter og politiets representant i Kompetanseteamet mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Gruppen ledes av Politidirektoratet.

Tvangsekteskap skal forebygges

Den sosialpedagogiske rådgivningstjenesten i skolen

I arbeidet med å styrke den sosialpedagogiske rådgivningen i skolen for personer med innvandrerbakgrunn har Kunnskapsdepartementet i 2009 vedtatt veiledende kompetansekrav og kompetansekriterier knyttet til sosialpedagogisk rådgivning og utdannings- og yrkesrådgivning i skolen. Betydningen av kompetanse om kulturelle forskjeller understrekes. Spørsmål knyttet til personer med innvandrerbakgrunn har fått et eget fokus i etter- og videreutdanningstilbud for rådgivere. Tilbudet ble iverksatt høsten 2009. Det er også etablert samarbeid mellom Integrerings- og mangfoldsdirektoratet og Utdanningsdirektoratet på minoritetsfeltet for å bidra til samarbeid og erfaringsdeling.

Foreldrenettverket i skolen

Minoritetsspråklig ressursnettverk (MiR) startet som et tiltak i Foreldreutvalg i grunnskolens (FUG) regi "Minoritetsspråklige foreldre - en ressurs for elevenes opplæring i skolen". MiR har nå skiftet navn til Multikulturelt initiativ og ressursnettverk.

MiR arrangerte i oktober 2009 en konferanse "Internasjonale erfaringer med samarbeid mellom hjem og skole".

Bidra til at kommunene har gode rutiner for oppfølging når elever uteblir fra skoleferien

Kommunen og skolen skal sikre at barn i opplæringspliktig alder får oppfylt sin rett og plikt til grunnskoleopplæring. Det er viktig at hver kommune og skole følger opp den enkelte elev som ikke møter til opplæringen.

Utdanningsdirektoratet har utarbeidet en veileder som tar sikte på å klargjøre hva kommuner må gjøre for å sørge for at retten til offentlig grunnskoleopplæring er oppfylt. Direktoratet har også utarbeidet forslag til konkrete rutiner som skoler og kommuner kan følge. Veilederen kan lastes ned fra www.udir.no/Regelverk

Informasjonsmateriell tilpasset ulike målgrupper

Det er utviklet to informasjonsbrosjyrer om tvangsekteskap, en rettet mot ungdom og en rettet mot foreldre. Brosjyrene er utgitt i fellesskap av fem direktorater: Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, Helsedirektoratet, Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, Politidirektoratet og Utlendingsdirektoratet.

Brosjyre – «Informasjon til ungdom om tvangsekteskap»

Formålet er å gi ungdom informasjon om rettigheter og hvor de kan få hjelp hvis de har konflikter med familien. Brosjyren foreligger på norsk og vil i første omgang bli oversatt til engelsk, urdu, somali, arabisk, sorani, farsi/persisk, pashto og tyrkisk. Flere språk vil bli vurdert etter hvert.

Brosjyren kan lastes ned fra www.imdi.no/kunnskapsbasen og www.tvangsekteskap.no

Brosjyre – «Informasjon til foreldre om ekteskap»

Formålet med brosjyren er å forebygge, og den understreker foreldrenes ansvar for god kommunikasjon med barna. Den foreligger på norsk, og vil i første omgang bli oversatt til engelsk, urdu, somali, arabisk, sorani, farsi/persisk, pashto og tyrkisk. Flere språk vil bli vurdert etter hvert.

Brosjyren kan lastes ned fra www.imdi.no/kunnskapsbasen og www.tvangsekteskap.no

«Med egne ord» — film om tvangsekteskap

Filmen om tvangsekteskap er produsert av Munch Film A/S. Den varer i 40 minutter, med en kortversjon på ti minutter. Ungdommer forteller om sine erfaringer med press, tvang og vold, og representanter fra tjenesteapparatet forteller om aktuelle hjelpetilbud. Målet med filmen er å gi økt kunnskap om bakgrunn for, og konsekvenser av tvangsekteskap, og hvordan det kan oppleves for ungdommene. Filmen er derfor særlig aktuell for skolen. Et teksthefte følger med. Filmen foreligger kun på norsk.

Brosjyrene og filmen kan bestilles på www.bufetat.no/materiell.

«Informasjon om tvangsekteskap til asylsøkere i mottak»

Oppdatert informasjonsmateriell, blant annet materiellet nevnt ovenfor, er distribuert til asylmottakene, og inngår som en del av mottakenes informasjonsarbeid.

”Konvensjoner og lover om tvangsekteskap”

Heftet gir en oversikt over norske lover og internasjonale konvensjoner på området. Heftet kan bestilles på www.publikasjoner.dep.no. Publikasjonskoden er Q-1170 B.

Foreldreveiledningsprogrammet

Temaet tvangsekteskap og bruk av vold i barneoppdragelsen er integrert i Program for foreldreveiledning, minoritetsvarianten, og videreføres som en del av den ordinære virksomheten. Dette er viktig forebyggende arbeid, der en arbeider med foreldrenes holdninger gjennom å stimulere til selvrefleksjon.

Nettverk av ressurspersoner

Tiltaket var planlagt å bygge på erfaringer fra Regnbueprosjektet ved Sentrum familiekontor i Oslo. Dette prosjektet ble avsluttet i 2007. Siden den gang er det ikke avsatt spesifikke midler til videreføring av erfaringene fra prosjektet. Tiltaket har i mindre skala blitt videreført innen eksisterende økonomisk ramme. Av prioritets hensyn er tiltaket avsluttet.

Informasjon om tvangsekteskap for nye forstandere

Kulturdepartementet har utarbeidet en veileder for nye forstandere. Fylkesmannsembetene skal ta utgangspunkt i veilederen i forbindelse med at nye forstandere godkjennes. Veilederen inneholder informasjon om tvangsekteskap.

Etablering av jente- og gutteklubber

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet har invitert noen organisasjoner til å fremme forslag om hvordan arbeidet mot tvangsekteskap kan styrkes gjennom jente- og gutteklubber. Klubbene skal bestå av ungdom med innvandrerbakgrunn. Målsettingen er å styrke de unge til å ta egne valg.

Kompetanse og samarbeid skal styrkes

Regionale ressursentre

De fem regionale ressursentre om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS) har ansvar for å tilby kompetansehevende tiltak, råd og veiledning til tjenestene om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging. Ressurssentrenes formål er å styrke regional kompetanse på volds- og traumefeltet på permanent basis. De skal også arbeide for å bidra til bedre og mer helhetlige tjenester gjennom kompetansebygging i tjenesteapparatet, og utvikling av hensiktsmessige samarbeidsmodeller. Tvangsekteskap er ett av temaområdene RVTSene tilbyr spisskompetanse på, og arbeidet er integrert som en del av sentrenes kjernevirksomhet.

Arbeidet mot tvangsekteskap – en veileder

Veilederen ”Arbeidet mot tvangsekteskap – en veileder” ble lansert i februar 2009.

Veilederen kan lastes ned fra www.tvangsekteskap.no eller bestilles på e-post bestilling@imdi.no.

Tvangsekteskap og æresrelatert vold – En veileder til barneverntjenesten

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet vil i løpet av 2011 ferdigstille en veileder til barnevernet om arbeid i saker med æresrelatert vold. En stor del av sakene som Kompetanseteamet mot tvangsekteskap veileder i, handler om unge under 18 år. I disse

sakene har barnevernet en sentral rolle.

Helsetjenestens oppfølging av tvangsekteskapssaker

Det er det ordinære og lokale apparatet i helsetjenesten som har ansvar for å bidra i arbeidet mot tvangsekteskap. Handlingsplanen omtaler behovet for kunnskap og kompetanse i helsetjenesten. Helsemyndighetene har etablert flere kompetansestrukturer for å ivareta og utvikle særskilt kompetanse på vold og trauma-området. Det gjelder nasjonale sentre som Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) og Nasjonal kompetanseenhet for minoritetshelse (NAKMI). Videre er de fem regionale ressursentrene om vold, traumer og selvmordsforebygging (RVTS) etablert for å gi tjenestene opplæring og veiledning. De skal også sørge for at relevant informasjon og nettverk er tilgjengelig. RVTSene skal dekke flere temaer som gjelder vold og traumeområdet, og sentrene har hatt særskilte oppdrag knyttet til både tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. I tillegg til disse særskilte kompetansesentrene har Fylkesmannen informasjons- og veiledningsfunksjoner overfor tjenestene. Fylkesmannen har også bidratt i arbeidet mot kjønnslemlestelse og tvangsekteskap gjennom konferanser, kurs og andre opplæringstiltak.

Fra og med 2012 inngår arbeid med tvangsekteskap som en permanent oppgave i de ordinære strukturene.

Kompetanseheving i folkeregistrene

Det ble avholdt opplæringsseminar for folkeregistermyndigheten i 2009. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet arrangerte seminaret i samarbeid med Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet og Skattedirektoratet. I tillegg til ansatte i skatteetaten var også ansatte hos fylkesmannen invitert. Hensikten med kurset var kompetanseheving, erfaringsutveksling og økt kunnskap om tvangsekteskapsproblematikken.

Hjelpetiltakene skal være gode og tilgjengelige

Utredning av kvaliteten i bo- og behandlingstilbudet

Institutt for samfunnsforskning (ISF) har utredet kvaliteten i botilbudene for unge utsatt for tvangsekteskap og leverte i 2008 rapporten "Et trygt sted å bo. Og noe mer". Utredningen omfattet de såkalte "kriseboligene", krisesentrene og Bokollektivet. ISF peker på det problematiske i at to frivillige organisasjoner var overlatt ansvaret for kriseboligene. ISF mener at det kan svekke likebehandlingsprinsippet, forhindre innsyn og bidra til at kommunene ikke bygger opp et eget apparat for å ta imot unge på flukt fra tvangsekteskap. Utredningen anbefalte at bo- og støttetilbudet burde styrkes og utvides, i tillegg til at det ordinære tilbudet til unge i en vanskelig livssituasjon burde tilpasses denne målgruppen. Utredningen anbefalte at tiltakene burde ivareta ulike behov hos ulike personer i ulike faser. Utfordringen med å sikre et tilbud til både kvinner, menn og par ble også belyst. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet har tatt hensyn til anbefalingene i utviklingen av det nasjonale bo- og støttetilbudet. Rapporten kan lastes ned fra www.samfunnsforskning.no

Internasjonal innsats og samarbeid skal styrkes

Rutiner for håndtering av tvangsekteskapssaker

Utlendingsdirektoratets rundskriv om utenriksstasjonenes håndtering av tvangsekteskapssaker er ferdigstilt (RS 2011-21, publisert 26. april 2011). Den erstatter eksisterende veileder til utenriksstasjonene (vedlegg til RS 2004-001). Formålet med rundskrivet er å etablere retningslinjer for utenriksstasjonenes håndtering av utlendingssaker når det foreligger opplysninger eller mistanke om tvangsekteskap. Rundskrivet gir også retningslinjer for konsulær bistand til personer som er tvangsgiftet eller risikerer å bli det, og som ønsker å returnere til Norge. Retningslinjene skal sikre at personer som er utsatt for tvangsekteskap eller står i fare for å bli utsatt for det, kan bli identifisert og få nødvendig bistand. Retningslinjene om konsulær bistand er utarbeidet i samarbeid med Utenriksdepartementet (UD), og gir utfyllende retningslinjer til UD's instruks for utenriktjenesten (utenriksinstruksen) kapittel 8 § 18 om tvangsekteskap.

Utgifter til hjemsendelse ved tvangsgifte og kjønnslemlestelse

Jenter og gutter som blir tvangsgiftet eller forsøkt tvangsgiftet kan ha problemer med å få dekket utgiftene til hjemreise til Norge.

Det er siden 2007 avsatt midler til hjemsendelse i slike tilfeller. Midlene dekker også tilfeller av kjønnslemlestelse. Tiltaket er gått over i ordinær drift, og Integrerings- og mangfoldsdirektoratet forvalter ordningen gjennom eget rundskriv (IMDi rundskriv 09/10).

Europeisk samarbeid

Spørsmålet om samarbeid om gjenbosetting av personer som er utsatt for tvangsekteskap, ble tatt opp på embetsmannsmøte i Nordisk samrådsgruppe på høyt nivå for flyktningsspørsmål (NSHF) 26. juni 2008. I møtet ble det konkludert med at det ved behov for gjenbosetting i et annet nordisk land av personer som er utsatt for tvangsekteskap, må gjøres henvendelser bilateralt i hvert enkelt tilfelle. Det ble ikke ansett som hensiktsmessig å inngå et mer formelt samarbeid på feltet.

Kunnskap og forskning skal styrkes

Følgeevaluering

Institutt for samfunnsforskning (ISF) har følgeevaluert Handlingsplan mot tvangsekteskap (2008-2011).

Følgende fire tema ble spesifisert i oppdraget:

- Grad av forankring og samarbeid i det offentlige tjenesteapparatet
- Implementering og gjennomføring av planen
- Effekten av planen som helhet
- Effekten av enkelttiltak

ISF fikk i oppdrag å følge sju enkelttiltak:

- Tiltak 4. Etablere ordning med minoritetsrådgivere ved videregående skoler
- Tiltak 17. Øke støtten til frivillige organisasjoners holdningsskapende arbeid.
- Tiltak 19. Styrke og videreføre Kompetanseteamet mot tvangsekteskap.
- Tiltak 23. Etablere lokale samarbeidsprosjekter i regionene (Drammensprosjektet "Æresrelatert vold i Drammen").

- Tiltak 27. Etablere ytterligere botilbud til unge over 18 år.
Tiltak 28. Etablere ytterligere botilbud til unge under 18 år.
Tiltak 31. Opprette integreringsattachéstillinger.

Rapportene konkluderer med at handlingsplanen har ført til en styrking både av hjelpetiltak og av det forebyggende arbeidet mot tvangsekteskap.

Rapportene kan lastes ned fra
www.samfunnsforskning.no og fra www.tvangsekteskap.no.

Etablere rutiner for systematisk registrering av tvangsekteskapssaker

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) fikk i 2009 i oppdrag å utrede rutiner for systematisk registrering av kjønnslemlestelsessaker. Bufdir ble senere bedt om å inkludere temaet tvangsekteskap i samme utredning.

I 2010 fikk FAKTUM Nor i oppdrag å utrede registrering av saker i tjenesteapparatet som omhandler tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. De skulle utrede praktisk gjennomføring, personvern og økonomiske/administrative konsekvenser. Sommeren 2011 leverte de en rapport som gjennomgår relevant lovverk. Gjennomgangen viser at opplysninger om helseforhold i henhold til personopplysningsloven er en sensitiv opplysning. Det er derfor særlig strenge krav til oppbevaring og utlevering, i tillegg til krav om konsesjon fra Datatilsynet. Helseregisterloven understreker krav om lovhjemmel for sentrale registre som omfatter helseopplysninger og setter strenge krav om relevant og nødvendig formål. Lovverket som regulerer helsetjenestene, barnevernet, barnehage, skole og politiets registreringer gir ikke hjemmel for å videreformidle denne type informasjon til et nasjonalt register. Dersom et nasjonalt register skal opprettes, vil det måtte foretas flere lovendringer og et betydelig arbeid med implementering og kontroll knyttet til sikkerhetskrav og må gjennomføres etter personvern. Det vil kreve et stort arbeid å innføre likeartet klassifisering av tilfeller, standardiserte koder og å etablere gode rutiner som ivaretar informasjonssikkerhet. Et anonymt register vil i tillegg medføre utfordringer når det gjelder fare for dobbeltregistreringer.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet vil vurdere alternative måter å innhente data om kjønnslemlestelses- og tvangsekteskapssaker i tjenesteapparatet.